

Selânik Türkülerinde Aşk ve Hasret Love and Longing in Thessaloniki Folk Songs

Metin İPEK*

Özet

Türkü, çeşitli ezgilerle söylenen ve genellikle anonimlik gösteren bir folklor ürünüdür. Toplumdaki bireylerin olaylar karşısında yaşadıklarını veya hissettiklerini aktaran türküler nesilden nesile ulaşırlar. Böylece önceki nesillerin oluşturduğu türkülerde yeni nesillerde kendilerinden bir şeyler bulabilmektedir. Türküler toplumdaki bireylerin sorunlarını ve bu sorunlara çözümlerini, sosyal ve siyasi olayların toplumdaki etkisini yansıtır. Rumeli bölgesinde yer alan Selanik şehri türküleriyle tanınan bir şehirdir. Selanik türkülerinde en fazla işlenen konuların başında aşk ve hasret gelirken bunun yanında “mübadele” neticesinde halkın yaşamış olduğu acılar ve çekilen hasretlik türküler de yerini almıştır. Ayrıca Selanik halkının o dönem geçim kaynakları arasında büyük paya sahip olan tütün yetiştiriciliği de türkülerde yansımıştır. Türkülerde yer alan geleneksel yaşam biçimi günümüzde de genel olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu devamlılıkta türküler önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkü, Selânik, Aşk, Hasret.

Abstract

Folk song is a folklore product that is sung with various tunes and generally shows anonymity. They reach the generation from generation to generation, which conveys that individuals in the community live or feel in the face of events. Thus, folk songs created by previous generations can find something from themselves in new generations. The folk songs reflect the problems of individuals in society and their solutions to these problems, and the impact of social and political events on society. The city of Thessaloniki, located in the Rumeli region, is a city known for its folk songs. While love and longing are among the most studied topics in Thessaloniki folk songs, the suffering and longing folk songs that the people experienced as a result of the “exchange” took their place. Moreover, tobacco cultivation, which had a large share among the livelihoods of the people of Thessaloniki, was also reflected in the folk songs. The traditional way of life in folk songs still exists today. In this continuity, folk plays an important role.

Keywords: Folk Song, Thessaloniki, Love, Longing.

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi ABD, metinipek.thb@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0347-1660.

Giriş

Geçmişten günümüze kadar var olan her medeniyet kendi kültürünü oluşturmuştur. Kültürün oluşmasındaki folklor unsularından biri de türkülerdir. “Türkü her şeyden önce, tamamıyla yerel özelliklerin birleştiği bir kültür unsurudur ve bütün bir ulusun sesini ifade eder” (Mirzaoğlu, 2019, s. 13). Folklor ve dil bakımından toplumda varlığını sürdüren türküler, günlük yaşamda kültür aktarımı açısından açık işlevlere sahiptirler. Lomax’ın bahsettiği gibi müziğin ve dolayısıyla türkülerin kültür içindeki işlevi, bireylerin yurtlarına ve mensup oldukları toplumlara karşı besledikleri duyguları kuvvetlendirmesi ve kişide bir güvenlik hissiyatı oluşturmalarıdır (Mirzaoğlu, 2019, s. 15). Düşüncenin ezgisel ifadelerle aktarılması sonucu bireylerin kolaylıkla hatırlayacağı şekilde biçimlenmiş anılar halini oluşturan türkülerin toplum belleği tarafından kabul görmesinde düşünce ve dilin uyumu vardır. Türküler, asırlardır aynı formül ile toplum belleğinde yer almıştır. Dolayısıyla bu bağlamda türkülere bakarak toplumun kültürüyle ilgili çıkarımlar yapmak mümkündür.

Dilin yapısından kaynaklanan söyleyiş biçimleri, çeşitli konularla birleşerek türkünün bir folklor ürünü olarak milletlerin uluslaşma süreçlerinde önemli katkı sağladığı ifade edilebilir. Türk halk edebiyatında önemli türlerden biri olan türkü, halk kültürünü yansıması bakımından önem arz etmektedir. “Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume”¹ olarak tanımlanabilen türkü, isim olarak Türk kelimesine “î” nispet eki eklenmesiyle ortaya çıkmıştır. “Türkî” sözcüğü sonradan ses değişmesiyle “türkü” şekline dönüşmüş ve “Türk’e mahsus” anlamına gelmektedir.²

Türkünün ilk ortaya çıkışı konusunda bilim dünyasında çeşitli görüşler mevcuttur. Türkünün mitolojik dönemlerden beri var olduğunu söyleyen Köprülü’nün ifadelerini Gazimihal şu şekilde ifade etmektedir: “Köprülüzade Mehmed Fuad Bey’in tetkikleri Asyalı cetlerimiz kurtların uluması gibi titrek bir sesle türkü söylediklerini, içtimai teşkilata uygun musiki neveleri bulunduğunu, ‘kopuz’un o zamanki halk musikişinaslarının milli sazı olduğunu meydana çıkarmıştır” (2006, s. 35-36). Türkünün doğuşunu yazılı tabletlerdeki örneklerle açıklayan Sandalcı; M.Ö. 3000’de, toprağı ekip biçmede sabanı bulan Sümerlerin dini kabartmalarında bazı kral, kraliçe ve tanrı betimlerinde müzik aletlerinin yanı sıra yazılı kil tabletlerinde de şiir biçiminde, bazıları nakaratlı ilahi, destan ve ağıt parçaları bulunduğu bahsetmekte ve bu ritmik şiirlerin bazılarının bugün şarkı, türkü olarak nitelendirilebileceğini ifade etmektedir (2013, s. 142). Yaygın olan görüş ise, türkünün doğuşunun 9. yüzyıl olduğu şeklindedir. Reşid Rahmeti Arat, *Eski Türk Şiiri’ndeki koşug, kojan, koşma, takşut, takmak, ır, yır, küg vd.* (Arat’tan akt. Yakıcı 2013, s. 70) türleri türkünün ilk türleri olarak kabul etmektedir. Evliyâ Çe-

¹ <https://sozluk.gov.tr/?kelime=T%C3%9CRK%C3%9C>. Erişim Tarihi: 28.01.2020.

² <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%BC>. Erişim Tarihi: 28.01.2020.

lebi'nin yazmış olduğu *Seyahatnâme* adlı eser de bu açıdan önem arz etmektedir. *Seyahatnâme*'de türkülerin icra edildikleri yerlere göre sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. *Seyahatnâme*'de de türkülerin bu tarz da bir sınıflandırmasını şu ifadelerden anlamaktayız: “*Esnaf-ı bal-sucuyan : Dükkan 50 neferat 100. İbtida mü'ellifi hekim Eflatun'dur kim Atina'da peyda etmiştir. Evvel pak ballı şerbet edüp içine hümül kökü koyup ateşde germa-germ kaynadup eleklerden süzüp bir iki günlük olunca bir kasesi ademe Şirvani yayla türkisin ırlanır*” (Cilt 1-1, s. 354-2). Bu ifadede “yayla türküsü” diye bir türün varlığından söz edilmektedir. Konuları bakımından türküler; aşk, gurbet, ayrılık, beşik, ölüm, düğün gibi çeşitli başlıklar altında toplanabilmekteyken bunun yanında icra edildikleri yerlere/yörelere göre de tanımlanabilmektedir.

Türküler; ezgileri, konuları ve yapıları bakımından sınıflanabilir. Ayrıca söylendikleri bölgelere göre de *Antep ağzı, Urfa ağzı, vb.* isimler alırlar. Bazı tanınmış türküler de isimleriyle anılır: *Halimem, Zeynebim, Fidayda*, gibi... Türküler ezgilerine göre ise *usullüler* ve *usulsüzler* olmak üzere ikiye ayrılır. Yapılarına göre de türküler, bentleri mani dörtlükleri ile kurulanlar, bentleri dörtlüklerden, üçlüklerden ve beyitlerden oluşan biçiminde sınıflandırılabilir. Türküler, toplumdaki her bireyin anlayabileceği düzeyde ortak, sade, tabii bir dille ve hece vezniyle söylenmekte veya yazılmaktadır. Aruzla söylenmiş örnekleri de vardır. Aruz vezni ve divan edebiyatı nazım şekilleriyle ortaya konulan bu türkülere: *Divan, Selis, Semai, Kalenderi, Satranç ve Vezniahir* adları verilmektedir (Elçin, 1993, s. 195).

Sözlü tarih açısından türküler zengin metinlerdir. İlk yazılı metinler üzerinde yapılan incelemeler bize bu dilin sözel dönemi üzerinde bir fikir yürütme olanağı sunmaktadır. (Üçüncü, 2004a:128). Toplumların yaşadıkları olayları türküler aracılığıyla kayıt altına aldıkları ifade edilebilir. Türkçenin bu bağlamda en az 5000 yıllık bir sözel dönem aşamasından geçerek günümüze ulaştığı bilinmektedir (Balkan, 1992, s. 1-57). Yazılı olmayan dönem aşamasında sözel kültür nesilden nesile aktarılması olasıdır. Tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içinde bir takım etkiler bırakmaktadırlar. Bu etkinin yansıması olarak bir sözlü kültür üretiminin yani folklor ürününün meydana geldiği gözlemlenmektedir. Örneğin uzun süren, büyük acılara sebep olmuş savaşlar ve göçler sonunda destanlar, acıklı ve iz bırakan ölüm olayları ardından ağıtlar üretilmiştir (Üçüncü, 2004b, s. 3). Daha sonra yazıya aktarılan bu ürünler sözlü tarihin yazıya geçirilmiş tanıklarındır.

Tarih, kültürün yaratıcısı olan ayrı ayrı kimselere bakarken folklor, bu ayrılığa dikkat etmez, tam tersine belli olanla değil, daha çok meçhul olanla ilgilenir. Bu yönüyle anonim özellik gösteren ürünlerin folklorla ilgisi tarihe göre daha fazladır (Güzel ve Torun, 2014, s. 74). Toplum belleğinde yer etmiş türkülerde, anonim özellik taşıyan folklor ürünleridir. Türkülerin muhtevasında oluştuğu dönemin tarihi ve siyasi olayları da yer alabilmektedir. Herzog'un dikkat çektiği şekilde; türküler hem içerik hem de üslup olarak bir topluluğun geçmişteki ve

bugünkü durumunu yansıtmaktadır (Ferris, 1997, s. 88). Bu çalışmada incelenen Selanik türkülerinde de benzer özellikler gözlenmektedir. Özellikle Selanikli Türklerin yaşamış olduğu mübadele olayı türkülerde yansımıştır. Yunanistan toprakları içinde yer alan Selanik'te yaşayan Türkler, 30 Ocak 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında 'Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ün imzalanmasıyla Türkiye'ye göç etmişlerdir. Sözleşmenin birinci maddesi gereği, Türkiye'de bulunan Ortodoks Rumlarla, Yunanistan'da bulunan Müslüman Yunan uyrukları, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu göçe tabi tutulacaklar ve göç edenler Türk ve Yunan makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere yerleşmek amacıyla geri dönemeyeceklerdi (Oran, 2002, s. 332). Bu sözleşme uyarınca, yaklaşık olarak 350.000 Müslüman Türk ve 200.000 Hıristiyan Rum zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır (Kayam, 1993, s. 1). Dönemin, toplum belleğindeki etkisi türküler aracılığıyla günümüze taşınmıştır. Bu bağlamda tarih ve folklor ilişkisinden hareketle türkülerin sözlü tarih bakımından işlevsel olduğu açıktır.

Tarih gibi coğrafya da folklor ürünlerinin oluşumunda önemlilik arz eder. Selanik şehrini de içine alan Rumeli bölgesinde yaşayan Türkler sayesinde tarih boyunca çok sayıda folklor ürünü ortaya çıkmıştır. Rumeli, Türk kültürünün yaşandığı ve günümüzde de yaşatıldığı bir coğrafyadır. Türkler, Osmanlı İmparatorluğu bölgeye hâkim olmadan çok önce Balkanlara yerleşmiş ve bölgenin etnik, sosyal ve kültürel yapılanmasında önemli rol oynamışlardır. 13. Yüzyıla kadar Balkanlarda yaşayan Türk toplulukları burada Orta Asya'dan getirdikleri kültüre ait derin izler bırakmışlardır (Ahmedbeyoğlu, 2001, s. 137). Daha sonra birçok farklı etnik köken ve inanç grubundan insanın yaşadığı bölgenin asırlardır Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde kalması, bu coğrafyaya Türk kültürünün de taşınmasına sebep olmuştur. Beş yüzyıllık bir zaman içinde, Rumeli halkıyla kültürel açıdan maddi ve manevi hayatın her alanında büyük bir etkileşim içine giren Türkler, Osmanlı kültürünü Evladı Fatihanlar, Serhad Gazileri ve Türk Akıncıları vasıtasıyla Rumeli'de yaymışlardır (Soysal, 2007, s. 6).

Rumeli, Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki ülkelerine topluca verilen isimdir. Romalıların (Rumların) ülkesi anlamına gelir ve bu ifade genel olarak Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu topraklar karşılığında kullanılmıştır. Daha kesin sınırlarla Rumeli denen coğrafya, içerisinde İstanbul ve Selanik, Trakya ve Kuzey Makedonya'nın dâhil olduğu bölgeleri ifade eder.³

Rumeli bölgesinde oluşan ve günümüze ulaşan müzik eserlerine bakıldığında isimleri günümüze kadar ulaşmamış ancak besteleri ulaşmış pek çok sanatçının var olduğu anlaşılmaktadır. İmparatorluğun gücü ile müzik sanatının gücü arasındaki paralellik göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Rumeli eyaleti

³ http://www.rumelisiad.org.tr/UserFiles/File/balkan_ulkeleri.pdf. Erişim Tarihi:31.01.2020.

diğer eyaletlere nazaran ilk sırada yer almaktadır. Günümüzde dahi Rumeli Türküleri tarihten gelen ihtişamı ve gücüyle Türk müziği repertuarındaki çok önemli yerini korumaktadır (Kaçar, 2008, s. 220). Udî Nevres Bey tarafından gerçekleştirilen Rumeli türkülerinin ilk derlemesinin ardından geniş çaplı ikinci derlemeyi ise Tanburacı Osman Pehlivan, Muzaffer Sarısözen ve Kemal Altınkaya yapmıştır. Bu derlemelerin bir bölümünün notaları TRT Müzik Dairesi Başkanlığı arşivinde yer almaktadır. Türk halk müziği derleme çalışmaları sırasında da pek çok Rumeli türküsü derlenmiştir. 19. yüzyılda büyük ilgi ile dinlenen ve sevilen Rumeli türküleri büyük bestekârları da etkilemiştir. Başta Dede Efendi olmak üzere Rumeli tarzı eserler bestelemişlerdir. Yine bu tür eserlerin bazıları “köçek takımları”na mal edilerek çalınıp söylenmiştir. Melodik cümleleri çok renkli ve hareketli olan çalgı müziği eserleri de vardır. Her tür mûsikîde olduğu gibi Rumeli türkülerinin de bir otantikliği ve icrâ üslûbu vardır. Başlı başına bir repertuar oluşturan bu eserlerin çoğu gerçek bir beste niteliğindedir (Özalp, 1992, s. 24). 2007 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından on üç türküden oluşan *Selanik Türküleri* adlı albüm hazırlanmıştır. Çalışma kapsamını oluşturan Selanik türküleri de Rumeli türküleri sınıfında yer almaktadır. Konuyla ilgili Selanik yöresine ait 21 adet türkü tespit edilmiş olup söz konusu türküler ağırlıklı olarak içerdikleri temalarına göre sınıflandırılmıştır.

Selanik Türkülerinde Aşk Teması

Toplum yaşamında derinliği olan birçok olayın türkülere de yansıdığı görülmektedir. Türküler, “ortak değer üretme ve üretilen ortak değerleri yansıtırma bağlamında toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini tanıma, anlama ve böylece bütünleşmesini sağlama aracıdır” (Çevik, 2013, s. 15). Bu bağlamda, insani duygulardan biri olan aşk, türkülerde fazlasıyla görülmektedir.

Aşk teması Selanik türkülerinde en yoğun işlenen temalardandır. Âşık olan erkek ya da kız, karşı cinse latifeler yapıp övgülerde bulunur. Hatta âşıklar kıyafetlerine birbirlerinin isimlerini nakşetmektedir. Kimi türkülerde de zor durumda olan kız, kendisini sadece sevdiği erkeğin kurtaracağına inanmaktadır. Kimi türkülerde ise aile büyüklerinin gelin olarak aileye gelen kıza karşı gösterdikleri sevgi yansıtılmıştır.

Selanik türkülerinde kavuşamayan âşıklar da acıklı aşk hikâyeleri ile yer almaktadır. Çeşitli sebeplerle âşıkların kavuşması imkânsızlaşır. Konuyla ilgili *Selanik Türküsü (Çalın Davulları)* kavuşamayan âşıkların türküsü olarak toplumsal bellekte sembolleşmiştir. Türkünün bilinen hikâyesine göre; Selanik çarşısında kumaş satan ve etrafında sevilip sayılan Rüstem Ağa adında bir esnaf vardır. Bir gün dükkânına çevre köylerin birinden Mehmet adında bir genç gelir. Mehmet, alış veriş için kumaş beğenirken Rüstem Ağa ile sohbet eder. Aslında Mehmet, Selanik’e iş aramak için gelmiştir ve Rüstem Ağa’nın da gözü Mehmet’i tutunca,

Mehmet o günden itibaren dükkânda çalışmaya başlar. Hem işi çabuk öğrenir hem de Rüstem Ağa'nın güvenini kazanır. Gel zaman git zaman Mehmet, Rüstem Ağa'nın kızı Fitnat'a gönlünü kaptırır. Aileler de uygun görünce düğün hazırlıkları başlar. O sırada Selanik'te kolera salgını başlar ve hastalık halkı kırıp geçirir. Düğüne bir hafta kala Fitnat yataklara düşer, kolera onu da bulmuştur. Günden güne sararıp solan Fitnat, yakında öleceğini bildiğinden içindeki acıyı, duyguları türküye döker ve düğününe üç gün kala ölür.⁴

“Çalın davulları çaydan aşıya

Mezarımı kazın bre dostlar belden aşıya

Suyumu kaynatın kazan doluncaya

Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver

Al başımdan bu sevdâyı götür yâre ver”

Mehmet çok sevdiği Fitnat'ın mezarını kendi kazar ve onun yarım bıraktığı türküyü de içini yakan acıyı haykırarak tamamlar:

“Selanik içinde sala okunur

Salanın sedası cana dokunur

Gelin olan kıza kına yakılır

Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver

Al başımdan bu sevdâyı, götür yâre ver

Selanik Selanik... ıssız kalasın

Taşına toprağına bre dostlar diken dolasın

Sende benim gibi yarsız kalasın”⁵

Selanik'e yönelik kargışların da bulunduğu bu türküde birbirine âşık fakat

⁴ <https://listelist.com/turkulerin-huzunlu-oykuleri-devam/>. Erişim Tarihi: 29.01.2020.

⁵ TRT Repertuar No: 2661. Derleyen: Hüseyin Yaltrık https://turkuler.com/sozler/turku_calin_davullari/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

düğünlerine üç gün kala kavuşamayan iki aşğın öyküsü anlatılmaktadır. Şu Kabak Çiçeği Ne Akar Ne Kocar türküsünde de kargışlar bu defa Selanik'e değil sevdaya yöneliktir:

“Hastaneden çıktım yan basa basa

Ciğerlerim çürüdü (a canım) kan kusa kusa

*

Olmaz olsun böyle sevda öldürdün beni

Kalkmaz döşeklere (a canım) düşürdün beni”⁶

Bekir Ağam Bağları türküsünde ise Emine'ye duyulan platonik bir aşk betimlenir:

“Bekir ağam bağları incir dalları

Aman İmnemin sarılı şalvarı”

*

Aman İmnem aman yaktı ya beni

Kasımlar gelmeden bıraktı ya beni

*

Bekir ağam koyunu yakada toplar

Ak Ayşe İmnemin nikâhını toplar”⁷

Sevdiği kızın başka biriyle evlenmesini erkeğin ağzından anlatan bu türkü, tüm düşünüyü uzaktan bir kafesten izleyen Hasan için şöyle son bulur:

“Hasan yazıcı kafesten bakar

Bekir ağam İmneye görümlük takar”

Aşk temasının işlendiği başka bir türkü olan *Armudu Dişledim (Pastal Türküsü)* adlı eserde:

⁶ TRT Repertuar No: 3961. Derleyen: Yücel Paşmakçı <https://turkudostlari.net/soz.asp?turku=12617>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

⁷ TRT Repertuar No: 3992. Derleyen: Mehmet Gezer, Hasan Karakaş. https://turkuler.com/sozler/bekir_agam_baglari.htm. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

“Armutumu dişledim

Sapını gümüşledim

Sevdiğimin ismini

Gömleğime işledim”

ifadesi ile sevgiliye duyulan aşk, “gömleğe isminin işlenmesi” üzerinden vurgulanmaktadır. Yine aynı türküde yer alan son dördlükte eşlerin evlilik yolunda birbirini uzaktan seçerek beğenmesi ifade edilmiştir:

“Armut dalda bir iki

Saydım baktım on iki

On ikinin içinde

En güzeli benimki”⁸

Medya araçlarının günümüz kadar yaygın olmadığı zamanlarda köy hayatı içerisinde özellikle çeşmeler kızların ve erkeklerin sosyalleştiği mekân halindedi. Bu mekân çevresinde tanışıp evlenmek bir gelenek halindedi. Konuyla ilgili geleneğin benzer bir uygulaması Bulgaristan’da yaşayan Pomak Türklerinde yapılmaktaydı. Evlenmek isteyen delikanlılar, kızlarla eskiden köy dışındaki çaya su almaya giderken ya da dönerken karşılaşabilirdi. Aile büyüklerinden daha uzak olan bu yerlerde, erkek, hoşlandığı veya flört etmek istediği kızıdan su içmek ya da kızın başına taktığı çiçeği isteyebilir. Daha sonra köyün merkezinde yapılan çeşmelerden su almaya gidilir ve bu iş genelde kızlara düştüğü için delikanlılar da çeşmenin etrafında toplanıp, uzaktan suya gelen kızları görme imkânı bulurlar. Onlar kızlara laf atabilir, ancak kızların buna cevap vermesi uygun sayılmazdı. Kızlar bu işleri yaparken bazen türkü okumaktadırlar. Tabii ki bu türküler farklıdır; yani içeriği, neşeli ya da ağır olabilir (Zafer, 2001, s. 570). Genç kızlar türkü ile karşı tarafa cevabını iletmektedir. Bu geleneğe türkü, gençler arasındaki iletişimi sağlayan sözlü kültür unsurlarındandır.

Bir Sarı Yılan Kovaladı Beni türküsünde, karşılıklı bir konuşma yer almaktadır. Genç kız, kendisini bir sarı yılanın kovaladığından bahsetmektedir. Söz konusu hayvanın bir yılan olması, Eski Türklerde Ülgen’in yılanı ‘şeytan’ olarak; ondan korkulacak, kaçınılacak bir hayvan olarak betimlemesi Türk toplumunda yılanın bakışın temellerini oluşturur. Ayrıca yılanın sarı renkte olması Türk mitolojisine göre şöyle açıklanabilir: Şamanist dönemde Türklerin inanışları arasında Sarı Albastı veya Sarı Albıs adlı koruyucu bir ruhun varlığı bulunmaktadır. Bu nedenle

⁸ TRT Repertuar No: 2019. Derleyen: Muzaffer Sarısözen <https://trtnotaarsivi.com/bak-thm.php>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

sarı renk Türkler arasında daha çok olumsuz anlamlarıyla ön plana çıkmıştır (Çoruhlu, 2002, s. 216).

Birilerinden yardım isteyen genç kız, sırasıyla beybabasına, nenesine gider. Fakat ikisinden de olumsuz sonuç alır. Kız son olarak sevdiğinden yardım ister:

“Ah selam edin yavuklum gelsin

Salsın elini tutsun yılanı

Ah salarım elimi tutarım yılanı

Sensiz olamam elsiz olurum”⁹

Genç kızın sevgilisinden aldığı olumlu cevap ile türkü sonlanır. Benzer şekilde *Dede Korkut Hikâyeleri*’nden *Duha Kocaoğlu Deli Dumrul* hikâyesinde Deli Dumrul, Azrail’e canını almaması için yalvarır. Allah, Azrail’e Deli Dumrul yerine onun söyleyeceği başka birinin canını almasını söyler. Bu sebepten Deli Dumrul yerine can verecek birini aramaya başlar. Önce babasına gider. Babası: “Ben vermem anandan iste” der. Deli Dumrul anasına gider. Anası da vermez. Deli Dumrul son olarak hanımından ister ve hanımı yardım etmeyi kabul eder (Ergin, 2016, s. 11-12). Bu türkünün alt metin olarak Deli Dumrul hikâyesine benzerliği düşünüldüğünde türkü ve hikâye arasında metinlerarasılık kavramından söz edilebilir.

Bizim Gelin Pek de Nazlı türküsünde, vurgulandığı üzere Türk aile yapısında gelin alınan kız sadece eşi tarafından değil tüm aile üyelerince sevilir, ailenin bir üyesi olarak kabul görür. Bu durum türküde aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Bizim gelin pek de nazlı

Al yanaklı kömür gözlü

Babasının kahvecisi

Annesinin yardımcısı

Ağabeysinin çapacısı

⁹ TRT Repertuar No: 2111. Derleyen: Yücel Paşmakçı https://turkuler.com/sozler/turku_bir_sari_yilan_beni.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

*Yengesinin yardımcısı*¹⁰

Bu türküde gelin için söylenen ifadeler, toplumsal cinsiyetin Türk aile yapısında geline verdiği rolü göstermesi açısından da önemlidir. Benzer şekilde *Bahçeye Vurdum Kazmayı* türküsündeki:

“Bahçeye serdim (e) neşteyi

*Kız sattım çıkmadı müşteri*¹¹

“kız satmak” deyimini toplumda kadının alınıp satılan bir mal olarak görüldüğünü ifade etmesi toplumsal cinsiyet açısından kadının aleyhine bir ifadedir.

Sözlü kültür ürünlerinin çok büyük bir kısmında Türk kadınının toplumda ki rolü, sadece kocasına hizmetçi olması ve kadının doğurganlığı ile çocuklarına bakması olarak vurgulanmaktadır. Beauvoir (1973) bu konuda, biyolojik farklılıkların, kadına yönelik sömürünün ve psikolojik baskının sebebi olmadığını ifade ederek; kadının erkeğe göre daha zayıf olması veya kadının doğurganlığı gibi erkeklerle arasında olan farklılıkların kültürel olarak vurgulanmasının yalnızca kadın aleyhine eşitsizliğin bahanesi olduğunu söyler (1973, s. 145). Genellikle kadının ikincil birey olarak görüldüğü ve erkeğe bağlı olarak tasvir edildiği gözlemlendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden söz edilebilir. Toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeğe verdiği roller yazısız kurallar olarak türkülerde kendini göstermektedir.

Selanik Türkülerinde Hasret Teması

İnsani bir duygu olan aşk duygusu gibi hasretlik çekmekte, genellikle aşkın mutlu son ile sonuçlanmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Birbirini sevenlerin kavuşamadıkları durumlarda hasret duygularını ifade ettikleri türküler ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Selanik türkülerinde mübadele yıllarının verdiği zor hayat şartları ve geride kalana duyulan özlem, en az aşk kadar yer almıştır. *Bir Fırtına Tuttu Bizi* türküsü de hasret temasının kendisini gösterdiği türkülerdendir. Mübadele anlaşmasıyla Türkiye’ye gelen Yunanistan’da yaşayan Türkler, aradan yıllar geçse de doğdukları toprakları unutmadılar. Hem Yunanistan’a göç eden Rumların hem de Yunanistan’dan Türkiye’ye göçen Türklerin akıllarında: *“Biz çok iyi komşuyduk, bizi neden düşman ettiler?”* şeklinde sorular oluşmaya başladı. İşte bu türkü, o dönemlerde on beş yaşlarında Selanikli Sabri adında bir genç tarafından yazılmıştır:

“Bir fırtına tuttu a yarım bizi deryaya kardı

¹⁰ TRT Repertuar No: 00404. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı https://turkuler.com/sozler/turku_bizim_gelin_nazli_gelin.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

¹¹ TRT Repertuar No: 2059. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı. https://turkuler.com/sozler/turku_bahceye_vurdum_kazmayi.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

*O bizim kavuşmalarımız a yarım mahşere kaldı*¹²

Benzer şekilde Selanik'ten Kırklareli'ne göç etmiş Türklerin geldikleri yer üzerine yazdığı *Selanik* adlı türkü şu şekildedir:

“Selanik yavrum Selanik

Suyunu içtim busbulanık

*

Rayme'de bebek, Sıdika'da göbek

Doyran'a yolladım tellice bebek

*

Akırvanın ardı tepe

Kulağında elma küpe

*Uyandırsam öpe öpe*¹³

Toplumun düşüncelerini ifade etme işlevi taşıyan türküler mübadele döneminin ardındaki hasret duygusunu da yansıtmaktadır. Ege'nin iki yakasında dinmeyen bu hasretlik günümüzde de türküler aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılmaktadır.

Mübadele dışında âşıklar arasında yaşanan hasretlik duygusu da türkülerle işlenmiştir. *Bülbülüm Altın Kafeste* türküsü, iki âşık arasında yaşanan hasreti ifade etmektedir:

“Bülbülüm altın kafeste aman

Öter aheste aheste

Ötme bülbül yarım haste

Ah neleyim şu gönlüme

*Hasret kaldım sevdiğime*¹⁴

Türküye göre Melike isimli bir genç kız teyzesi ile köy çeşmesinin yakınından geçerken çeşmeden su içmek ister. Su içmeye indiğinde çiçeklerden yapılmış olan tacı görür. Tacı başına taktığı anda Yusuf'la karşı karşıya kalır ve çok utanır.

¹² TRT Repertuar No: 1919. Derleyen: Yücel Paşmakçı. <https://milliyet.com.tr/rumeli-turkuleri-nin-can-yakan-hikayeleri-molatik-3186/>. Erişim Tarihi: 12.01.2020.

¹³ Kaynak: Lüleburgaz İlçesine bağlı Dügüncübaşı Köyü. <http://kiklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=18>. Erişim Tarihi: 11.01.2020.

¹⁴ TRT Repertuar No: 226. Derleyen: Muzaffer Sarısözen. <https://edebiyatvesanatakademi.com/sairler/de-tay/selanik-turkuleri/892>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

Melike, Yusuf'un tacı sevdiği kıza yaptığını düşünür ama gerçekte Yusuf'ta ondan etkilenmiştir. Yusuf o an tacı Melike'ye vermek ister. Bakışmaları sırasında Melike'nin babasının isteğiyle sözlü olduğu Hüseyin oradan geçmektedir ve bu yakınlığı görür. Tepkisini Yusuf'a yumruk atarak verir ve kavga etmeye başlarlar. Teyzesi Melike'yi alıp oradan hızla uzaklaştırır. Hüseyin bu olaydan sonra vakit kaybetmeden Melike ile evlenmek ister ve babası Rıza Ağa'yı alıp Melike'nin babası Şevket Bey'lerin evini ziyarete gider. Hüseyin, Melike'ye hediye olarak altından ayna götürür ama Melike'nin gözü çiçekten yapılmış tacından başka bir şey görmemektedir. Melike bir gün Yusuf'la dere kenarında konuşurken Hüseyin'in arkadaşlarından biri onları görür ve Hüseyin'e söyler. Hüseyin çılgına dönmüştür ve bu olanların hesabını Şevket Bey'den sorar. Melike yıllardır gördüğü rüyadaki delikanlının Hüseyin değil Yusuf olduğunu anlamıştır. Hüseyin ise Melike'nin kalbini kazanmak için onu hediyelere boğar. Melike'ye en son altın kafeste bir bülbül getirir ama Melike'nin bu hediye de umurunda olmaz. Melike, kendini de o bülbül gibi kafese kapatacaklarını bilir. Nitekim Hüseyin, Melike'yi kendi evlerine götürme zamanının geldiğini düşünerek genç kıızı alır ve kendi evlerine götürür. Melike burada hastalanır. Günden güne eriyen genç kızın haline Hüseyin'in babası da artık dur demek ister ama oğluyla başa çıkamaz. Melike de Yusuf da birbirlerine hasret bir hayat yaşarlar.¹⁵

Sevgiliye duyulan hasret duygusu, onunla ilgili kurulan hayallerinde türkülerde tasvir edilmesine zemin hazırlamıştır. *Bahçeye Vurdum Kazmayı* adlı türküde:

“Yar yandım imanım aman o senin eline aman amman

Sarılsam o incecik beline”¹⁶

ifadesi bu duruma örnek gösterilebilir. Benzer şekilde *Çıksam Daylerin Başına* adlı türküde de buna benzer ifadeler yer almaktadır:

“Çıksam daylerin başına aman

Çayleşem sular gibi sular gibi

Yatsam yarimin dizine aman

Uyusam kuzu gibi kuzular gibi”¹⁷

Sözlü kültürde sevgili ile ilgili hayaller kurmak, ona hasret duymanın göster-

¹⁵ <https://milliyet.com.tr/rumeli-turkuleri-nin-can-yakan-hikayeleri-molatik-3186/?Sayfa=3>. Erişim Tarihi: 11.01.2020.

¹⁶ TRT Repertuar No: 2059. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuvarı. https://turkuler.com/sozler/turku_bahce-ye_vurdum_kazmayi.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

¹⁷ TRT Repertuar No: 1935. Derleyen: Yücel Paşmakçı. https://turkuler.com/sozler/turku_ciksam_daylerin_basina.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

gesi olarak kabul edilmiştir. Türkülerde, bu duyguları karşı tarafa iletme anlamında önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir. Aynı zamanda kültürel bellek tarafından da kabul gören bu türküler, oluşturuldukları dönemlerden çok sonra bile başka aşıklar arasındaki iletişimde araç olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Türk toplumunda askerlik görevi kutsal kabul edilmektedir. Askere giden genç erkek, sevdiği kıza karşı özlem duyduğunda, bu duygusunu çoğu kez türküler yolu ile aktarma yoluna gitmiştir. Türk müziğinde bu konu hakkında çok çeşitli örnekler mevcuttur. Selanik yöresine ait olan bir türküde de bu aktarımı görmekteyiz:

“Elmayı dildim dildim

Çamura düştü sildim

Ben senin kıymetini (kara gözlüm)

Asker olunca bildim”¹⁸

Askerdeki delikanlıların sevdiğini özlemesinin yanında asker yolu gözleyen genç kızlar da türküler aracılığıyla kendini ifade etmiştir. *Baltayı Vurdum Meşeye* türküsü konuyla ilgili örnek olarak verilebilir:

“Masa üstünde testi

Kemer belimi kesti

Askerdeki (mor) dal fesli

Şimdi gönlümden geçti”¹⁹

Fatma'nın Çiçekleri adlı türkü de kavuşamayan iki aşğın hikâyesidir. Fatma, ailesine sadık bir kızdır. Hasan adında bir delikanlıyı sever fakat Fatma'nın ailesi Fatma'yı Hasan'a vermek istemez. Hasan, bu durum karşısında Fatma'ya “kaçalım” dese de Fatma bunu kabul etmez. Ortaya çıkan bu öykü türküde şu şekilde işlenmiştir:

“Fatma'nın çiçekleri dallanır açmaz

Teyzeleri övünür kızımız kaçmaz”

*

¹⁸ TRT Repertuar No: 2016. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı. https://turkuler.com/sozler/turku_elmayi_dildim_dildim.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

¹⁹ TRT Repertuar No: 3289. Derleyen: Hüseyin Tuncel. https://turkuler.com/sozler/baltayi_vurdum_meseye.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

“Fatma’nın çiçeklerine merdiven ermez

Fatma’yı annesi Hasan’a vermez”²⁰

Türküde geçen “Fatma’nın çiçekleri”, ifadesi Fatma’yı isteyenleri sembolize etmektedir. İlk dizede “çiçeklerin dallanıp açmaması”, Fatma’yı isteyen çok olduğu ama onun evlenmediği anlamındadır. “Çiçeğin açması” evlilik olarak sembolize edilmiştir. İkinci dizede ise “Fatma’nın çiçeklerine merdiven ermez” ifadesi ile artık onu isteyenlerin sayısının sayılamayacak kadar çok bir düzeye geldiği anlatılmak istenir. Bu konu Selanik türkülerinde çiçek motifi olarak ayrı bir başlık altında değerlendirilebilir.

Kavuşamayan âşıkların türkülere yansıması ile ilgili benzer bir örnekte *Köprüden Geçer İken* türküsünde gözlemlenmektedir:

“Ben bir keklik olsaydım

Kaya dibi eşerdim (Eminem de)

Bende talih olsaydı

Ben yârime düşerdim (Eminem de)”²¹

Çingirdaklı Potin Ayakta türküsünde ise Melike adlı bir çocuğa duyulan hasret anlatılmaktadır. “Çingirdaklı potin”, yürüdükçe ses çıkartan bir ayakkabıdır. Selanik ve civar şehirleri tütün toplayıcılığının yoğun olarak yapıldığı bir yerdir. Türküde geçen “çardak”, tütün toplayıcılığında yazın kurulan saz ve dallardan oluşan barakayı ifade etmektedir. Tütün işçiliğine giden anne/babanın çocuğuna duyduğu hasreti anlatan türkü şu sözlerle son bulur:

“Leylek gider ovaya

Çöp getirir yuvaya

Leylekte gitti kaz kaldı

Kavuşmaya az kaldı”²²

Çoğu kez aşkın hasrete dönüşmesinin yanında ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan bir nimete veya kıymetli şeye, vatan toprağına bağlanmanın sonucunda oluşan duygusal bağ, o şeyden uzaklaştıkça da hasrete dönüştürebilmektedir. Kimi

²⁰ TRT Repertuar No: 2018. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı. https://turkuler.com/sozler/turku_fatma-nin_cicekleri.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

²¹ TRT Repertuar No: 3095. Derleyen: Mehmet Gezer, İlhan Topel, Hasan Karakaş. https://turkuler.com/sozler/turku_kopruden_gecer_iken.html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

²² TRT Repertuar No: 3290. Derleyen: Hüseyin Yaltrık. https://turkuler.com/sozler/turku_cingirdakli_potin_ayakta..html/. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

verde âşık, sevdiğinin kıymetini onun yanındayken bilmez ve onu kaybedince anlar. Kimi türkülerde hasret, kader olarak görülür ve kabullenilir. Toplumla mal olan durum ve olayların türkülere yansması gibi, türkülerdeki hasret çekmek, özlem duymak ifadeleri de türkülerin ana temalarından biri haline gelmiştir.

Aşk ve hasret temalarının yanında türküler zaman zaman oluştuğu yerin ve dönemin sosyal ve ekonomik hayatı hakkında da bilgiler vermektedir. Selanik türkülerinde sosyal ve ekonomik hayat üzerine yansımalar bulunan türküler aşağıda ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Selanik Türkülerinde Sosyal ve Ekonomik Hayat

Türküler, “çağın ruhunu geçmişin bilgelikleriyle birleştiren, zengin bir anlatıma sahiptir. Geçmişin bilgelikle dolu sırlarını ataların sembolik söylemi ile günümüze taşıyan türküler, bize kendimiz olma ve kendilik değerlerimize sahip çıkmayı öğütler” (Şahin, 2011, s. 107). Selanik türkülerde sosyal ve ekonomik hayat, ilk olarak halkın geçim kaynağı olarak yaptığı işlerde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bir yörede sosyal hayatı etkileyen en önemli unsur iklim olarak söylenebilir. İklim şartlarına göre yetişen ürünler sosyal hayatta halkın ekonomik eğilimini yönlendirir. Dolayısıyla da bu eğilim türkülere yansır. Bölgede yetişen çeşitli ürünlerin türkülere yansımalarına bakıldığında: *Armudumu Dışledim* türküsünde armut, *Bahçeye Vurdum Kazmayı* türküsünde kiraz, *Baltayı Vurdum Meşeye* türküsünde meşe, *Çıksam Daylerin Başına* türküsünde gül, *Elmayı Dildim* türküsünde elma, *Şu Kabak Çiçeği Ne Açar Ne Kokar* türküsünde kabak, *Tütün Dizdim İğneye* türküsünde de bölgenin tütün yetiştirilen bir iklime sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yöredeki sosyal ve ekonomik hayat özellikle halkın o dönem yoğun olarak geçim kaynağını oluşturan tütün yetiştiriciliği üzerinden türkülerde yer bulmuştur. Çingirdaklı Potin Ayakta türküsünde kısmen bahsedilen o dönem halkın geçim kaynağı olan tütün yetiştiriciliği, toplumun özeti olan türkülere net olarak yansımıştır. Tütün üzerine yazılan başka bir türkü olan *Tütün Dizdim İğneye (Pastal Türküsü)* şu şekildedir:

“Tütün dizdim iğneye
Yemek yoktur yemeye (of of)
Bütün yaz çalışırız
Entari yok giymeye (of of)”

Bu dizelerden tütünün halk nezdinde çok gelir getirmeyen bir iş türü olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir dizede ise:

“Kuyu üstünde kuyu
Tütüne saldım suyu (of of)”

*Tütün kırmağ[a] giderken
Terk ederiz uykuyu (of of)”*

ifadeleri ile tütün işinin onları uykusuz bırakan bir iş olduğu vurgulanmıştır. Selanikli kadınlar tarafından söylenen bu türküde kadının tütün işleyerek kocasının işine yardımcı olduğundan bahsedilmektedir. Kocasını eğer tütünleri iyi bir ücret ile satabilirse bu kez işin mutfağında çalışan yani tütünleri satılabilir hale getiren kadının kocasından bir beklentisi oluşmaktadır:

*“İşlerim işlerim
Tütünleri şişlerim (of of)
Tütün para ederse
Beşbirlik isterim (of of)”*

Beklentisini bu dizelerle dile getiren kadınlar bu iş yapmanın yorgunluğunu ise şöyle ifade etmişlerdir:

*“Mendili şanına
Tütün ekim yanına
Bitmedi kör olası
Milletin yetti canına”²³*

Kimi türkülerde de bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetinin yansıdığı görülmektedir. Çoban üzerine monolog bir yakınmadan oluşan Çobani Çobani Kirli Çobani türküsünde:

*“Çobani çobani kirli çobani
Yarım evlek sürmeden kırdın sabanı”*

ifadelerinde çobanın işini yapmamasından olan yakınma dile getirilirken;

*“Çobanın ayağında kirli çarıklar
Çoban durup durup kızları sayıklar”²⁴*

ifadelerinde ise çobanın işini yapmamasının sebebi kızları düşünmesi olarak yorumlanmıştır. Bölgede tarımsal faaliyetin yapıldığına dair, *Bahçeye Vurdum Kazmayı, Tütün Dizdim İğneye* türkülerinde de çeşitli yansımalar yer alırken; *Baltayı Vurdum Meşeye* türküsünde ormancılık faaliyetleri görülmektedir.

Atımı Bayledim Delikli Taşa adlı türküde dönemin sosyal ve siyasi yapısı

²³ TRT Repertuar No: 2020. Derleyen: Ankara Devlet Konservatuarı. <https://edebiyatvesanatakademisi.com/siirler/detay/tutun-dizdim-igneye-pastal-turkusu/23373>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

²⁴ TRT Repertuar No: 3291. Derleyen: Hüseyin Yaltrık. <https://edebiyatvesanatakademisi.com/siirler/detay/cobani-cobani-kirli-cobani/27100>. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

içinde ortaya çıkan savaşlar ve vatan sevgisi ifade edilmiştir:

*“Atımı bayledim delikli taşa
On iki kaymakam bir Kemal Paşa
Yaşa Kemal Paşa binlerce yaşa
Düşmanları yaydın dağ ile taşa”*

Bu dizelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e halkın duyduğu sevgi, alkış (dua) olarak ifade edilirken;

*“Sabahtan kalktım çantama baktım
Ağlaya sızlaya boynuma astım
Anne ben bu canı vatana sattım
Dinimin uğruna giden yavrular”*

dizeleriyle vatan uğruna savaşmanın ve ucunda ölüm olsa bile vatan toprağından vazgeçmemenin inanmışlığı yer almaktadır. Türkü seferberlik yıllarında İzmir'in kurtuluşu üzerine yazılmıştır. İzmir – Güzelçamlı'da yaşayan ve türkünün derlenmesi sırasında konuşan Huriye Kurt (Hörü Teyze), Selanik'ten İzmir'e Akdeniz Vapuru ile gelen mübadele göçmenlerinin bu türküyü yol boyunca silah atarak söylediklerinden bahsetmiştir.²⁵

Günlük hayattaki olağan yapılan işler türkülerde kendine yer bulurken, Selanik şehrinde o dönem yaşatılan çeşitli adetleri de yine türküler aracılığıyla öğrenebilmekteyiz. Düğün, nişan, cenaze vb. törenlerde yapılan adetlere örnek olarak, *Bekir Ağam Bağları İncir Dalları* adlı türküde: *“Bekir ağam İmneye görümlük takar”* ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile Selanik yöresinde yeni evlenen gelinlere “görümlük” olarak altın takıldığı anlaşılmaktadır. *Bülbülüm Altın Kafeste* türküsünün, kızların ailelerinin zoruyla sözlendirilmesi ve sonra yaşanan olaylar neticesinde yazılan bir türkü olduğundan bahsedilmiştir. Evlilik kararında türkünün olduğu dönem ve yörede kızlara söz hakkı tanınmadığı anlaşılmaktadır. Yine Selanik yöresinde kız kaçırmanın yaygın olduğu *Fatma'nın Çiçekleri* türküsündeki: *“Teyzeleri övünür kızımız kaçmaz”* ifadesinde geçen 'kızın kaçmamasının' türkülerde yer alacak kadar önemli bir olgu olması, diğer taraftan bakıldığında kız kaçırma olayının yoğun olarak yaşandığının işareti olabilir.

Selanik yöresindeki türkülerde ayrıca kılık kıyafetlerle ilgili bilgilere de rast-

²⁵ TRT Repertuar No: 2791. Derleyen: Yücel Paşmakçı. http://www.turkulerimiz.biz/turku_sozleri-9839-ATi-Mi-BAYLEDiM-DELiKLi-TAsA-sozleri.html#.Xjpr6U8zaM8. Erişim Tarihi: 10.01.2020.

lanmaktadır. *Fatma'nın Çiçekleri* türküsünde “*Hasan'ın fesini Ali'ler kesti*” ifadesinde erkeklerin fes taktığı anlaşılırken, *Atımı Bayledim Delikli Taşa* türküsünde de benzer şekilde: “*Bir kuru ekmekle bir mor fesi var*” ifadesinde fes vurgusu yer almaktadır. Şu *Kabak Çiçeği Ne Açar Ne Kokar* türküsünde: “*Sevdiğimin kanleri (a canım) şalından akar*” ifadesi ile kadınlarında şal taktığı; aynı şekilde *Köprüden Geçer İken* türküsünde “*Başındaki çemberi*” ifadesi ile kadınların ayrıca çember (eşarp) kullandığı anlaşılmaktadır. *Tütün Dizdim İğneye* türküsünde “*Entari yok giymeye (of of)*” ifadesi entari; *Armutumu Dışledim* türküsünde “*Gömleğime işledim*” ifadesi ile gömlek vurgusunun olduğu, *Gide Gide Gitmez Oldu* türküsünde ise hovardalık yapan erkeklerin süslü çorap giymesinin vurgulandığı görülmektedir. *Köprüden Geçer İken* türküsünde “*Beş bin liralık kemer*” ifadesi kadınların değerli kemer taktıklarını vurgulamaktadır. Kemer ile ilgili ifade ayrıca *Baltayı Vurdum Meşeye* türküsünde: “*Kemer belimi kesti*” şeklinde ifade edilmiştir. *Haticenin Pelikleri Urgandır Urgan* türküsünde yörede pelik saç örgüsü modelinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Çobani Çobani Kirli Çobani türküsünde çobanın kirli çarık giydiğinden bahsedilirken, Çingirdaklı Potin Ayakta türküsünde kız çocuklarının potin giydikleri ifade edilmiştir. Son olarak *Bir Fırtına Tuttu Bizi* türküsünde “*Kasatura belimizde a yarım martinimiz kucakta*” ifadesinde erkeklerin gündelik hayatta silahlarını giyim-kuşamlarının bir parçası olarak yanlarında taşıdıklarını vurguladıkları söylenebilir.

Selanik türkülerinden gündelik hayatta yer alan bir çok deyim bulunmaktadır. Hasret kalmak, viran olmak, seller almak, cana dokunmak, kına yakmak, döşeklere düşmek, ciğerleri çürümek, kıymet bilmek, yüreği yanmak, kız satmak, canına yetmek, uykuyu terk etmek, nikah düşmek, kara yazı yazmak, merakta bırakmak, düşman bellemek, ayran gönüllülük, kurtlamak vb. deyimler Türkçe’de sıkça kullanılan deyimlerdir. Deyimler gibi söz kalıplarının türkülerde saklanıp yok olmaması türkülerin dil açısından da önemli bir işlevinin bulunduğuna işaret etmektedir.

Türküler aracılığıyla aktarılan halkın folkloru, türkünün olduğu dönemden itibaren günümüze kadar gelmiştir. Bu bağlamda türküler bir ulusun kültürel kimliğinin oluşmasında ve kaybolmamasında önemli rol oynamaktadır.

Sonuç

Toplumdaki bireylere ait duyguları yansıtan türküler, bunun yanında Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yaşamını yansıtan değerlerdir. Selanik türkülerinde aşk, hasret temalarının incelendiği ve Selanik türkülerine yansıyan sosyal ve ekonomik yaşam hakkında bilgilerin aktarıldığı bu çalışmada türkülerin içerindeki folklorik unsurlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Türküler, toplumdaki bireylerin olaylar karşısında yaşadıklarını veya hisset-

tiklerini yansıtır. Topluma mal olmuş olayların, yaşanan aşkların, kavuşamayan sevgililerin, trajedilerin, sevinçlerin, kahramanlıkların gelecek nesillere taşınmasında aracı olan türküler toplum belleğinin canlı tutulmasında önemli rol üstlenirler. Rumeli türküleri ve özelinde Selanik türküleri, Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan arasında imzalanan mübadele anlaşmasının toplumdaki etkilerini yansıtmalarının yanında acıklı aşk hikâyeleriyle, Ege'nin iki yakasında birbirlerine hasret bir hayat yaşayan, kavuşamayan âşıklarıyla Türk halk müziğinde önemli bir yerdedir.

Selanik türkülerinde aşk genel olarak hüznün taşıdığıdır. Evliliğine üç gün kala hayatını kaybeden Fitnat gelinden, Emine'sinin düğününü gözyaşlarıyla izleyen Hasan'ına kadar hüznün, Selanik türkülerinin aşk temasında hâkim olan duygudur. Aşkın hüznü hali doğası gereği hasreti de beraberinde getirmektedir. Selanik türkülerinde birbirine hasret kalan âşıklar, aralarına ölüm giren âşklar, yüzyıllardır birlikte yaşayan komşuların ayrı iki ülke vatandaşı olarak birbirlerine olan hasretleri de türkülere yansımıştır.

Türküler toplumsal hayatın aynası olarak bir ulusun folklorik unsurlarını bünyesinde taşır ve gelecek kuşaklara aktarır. Selanik türküleri Anadolu topraklarında oluşmuş herhangi bir türküden farksızdır. Çoğu kez aşkın hasrete dönüşmesinin yanında ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan bir nimete veya kıymetli şeye ya da vatan toprağına bağlanmanın sonucunda oluşan duygusal bağ, o şeyden uzaklaştıkça da hasrete dönüşebilmektedir. Kimi yerde âşık, sevdiğinin kıymetini onun yanındayken bilmez ve onu kaybedince anlar. Kimi türkülerde hasret, kader olarak görülür ve kabullenilir. Topluma mal olan durum ve olayların türkülere yansması gibi, türkülerdeki hasret çekmek, özlem duymak ifadeleri de türkülerin ana temalarından biri haline gelmiştir.

Selanik yöresindeki sosyal ve ekonomik hayatın da yer yer türkülere yansıdığı görülmektedir. Genel olarak tütün yetiştiriciliği ve satıcılığı ile uğraşan halkın bu uğraşa bakış açıları, bu uğraş sırasında yaşadıkları da türkülerde yer almıştır. Bunun yanında yörenin iklimi, iklimden dolayı yetişen ürünler ve bu ürünlerin türküde çeşitli motiflerde kullanılması da gözlemlenmiştir. Ayrıca yöre halkının giyim kuşamının yanında tarım, hayvancılık ve ormancılık üzerine çeşitli ifadelerin de Selanik türkülerinde bahsedilen unsurlardan olduğu ifade edilebilir.

Rumeli türküleri ve özelinde Selanik türküleri, Türk dilinde yer alan bir çok deyim bünyesinde barındırmasının yanında Türk toplumuna ait gelenek ve göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılması, ilgili bölgelerle olan kültürel bağlılığın devam etmesi hususunda önemlilik arz etmektedirler.

Kaynakça

- Ahmedbeyoğlu, A. (2001). *Avrupa Hun İmparatorluğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Balkan, K. (1992). “Eski Önasya’da Kut (veya Gut) Halkının Dili İle Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik”. *Erdem*, C. VI, S. 1:125.
- Beauvoir, S. (1973). *The Second Sex*. H.M. Parsley (Ed.), Newyork: Vintage Boks.
- Çevik, M. (2013). *Türkü ve Algı*. Ankara: Ürün.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: TDK.
- Ferris, W. (1997). “Halk Şarkıları ve Kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax”. (çev. F. Gülay Mirzaoğlu). *Milli Folklor*, C. V, S. 34: 87-93.
- Gazmihal, M.R. (2006). “Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz”. (haz. Metin Özarslan), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güzel, A. & Torun A. (2014). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Kaçar , G. Y. (2008). “Rumeli Türküleri”. *Erdem*, S.51: 217 – 234.
- Kahraman, S.A. & Dağlı, Y. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. C.1, K. 1. İstanbul: Yapı Kredi.
- Kayam, H. C. (1993). “Lozan Barış Antlaşmasına Göre Türk Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM’de Görüşülmesi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. IX, S. 27.
- Mirzaoğlu, G. F. (2019). *Halk Türküleri*. Ankara: Akçağ.
- Oran, B. (ed.) (2002). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim.
- Özalp, N. (1992). *Türk Mûsikîsi Beste Formları*. Ankara: TRT Basım ve Yayın Müd. Yayınları.
- Sandalcı, S. (2011). “Eskiçağda Türkü Geleneği”. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri*, Sivas, 22-25 Ekim 2011.
- Soysal, F. (2007). *Rumeli Olay Türküleri*. İstanbul: İstanbul Teknik

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Şahin, V. (2011). “Kültürel Bellek Mekânı Olarak Türküler”. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri* (22-25 Ekim 2011).

Üçüncü, K. (2004b). “Sözlü kültür- Tarih Bağlamında Bir Edebi Metin Olarak Otman Baba Velayetnâmeleri”. *Bilig*, S. 28.

Üçüncü, K. (2004a). “İrşâd ve Tebliğ Bağlı İcrâ : Türk Sözlü Kültür Geleneği Bağlamında Türk Tekke Edebiyatı”, *TÜBAR* S. XVI: 127- 141.

Yakıcı, A. (2013). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ.

Zafer, Z. (2001), “Pomak Türklerinin Nişan ve Düğün Geleneği,” *Erdem*. C.13 S.39: 569-593.

Balkan Ülkeleri. (2020, 31 Ocak). Erişim adresi: http://www.rumelisiad.org.tr/UserFiles/File/balkan_ulkeleri.pdf.

Selanik Türküleri. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: <https://edebiyatvesanatakademisi.com/sairler/detay/selanik-turkuleri/892>.

Rumeli Türkü Hikayeleri. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/rumeli-turkuleri-nin-can-yakan-hikayeleri-molatik-3186/?Sayfa=2>.

Bahçeye Vurdum Kazmayı Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_bahceye_vurdum_kazmayi.html/.

Elmayı Dildim Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_elmayi_dildim_dildim.html/.

Atımı Bayledim Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: http://www.turkulerimiz.biz/turku_sozleri-9839-ATiMi-BAYLEDiM-DELiKLi-TASa-sozleri.html#.Xjpr6U8zaM8.

Fatma'nın Çiçekleri Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_fatmanin_cicekleri.html/.

Tütün Dizdim İğneye Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: <https://edebiyatvesanatakademisi.com/siirler/detay/tutun-dizdim-igneye-pastal-turkusu/23373>.

Köprüden Geçer İken Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_kopruden_gecer_iken.html/.

Halk Kültürü. (2020, 11 Ocak).Erişim adresi: <http://kiklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=18>.

Şu Kabak Çiçeği Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: <https://turkudostlari.net/soz.asp?turku=12617>.

Baltayı Vurdum Meşeye Türküsü. (2020, 10 Ocak).Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/baltayi_vurdum_meseye.html/.

Bekir Ağam Bağları Türküsü. (2020, 10 Ocak).Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/bekir_agam_baglari.htm.

Çingirdaklı Potin Ayakta Türküsü. (2020, 10 Ocak).Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_cingirdakli_potin_ayakta..html/.

Çobani Türküsü. (2020, 10 Ocak).Erişim adresi: <https://edebiyatvesanatakademisi.com/siirler/detay/cobani-cobani-kirli-cobani/27100>.

Türkü Nedir? (2020, 28 Ocak). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=T%C3%9CRK%C3%9C>.

Türkü. (2020, 28 Ocak). Erişim adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%BC> .

TRT Nota Arşivi. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: <https://trnotaaarsivi.com/bak-thm.php>.

Sarı Yılan Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_bir_sari_yilan_beni.html/.

Bizim Gelin Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_bizim_gelin_nazli_gelin.html/.

Çalın Davulları Türküsü. (2020, 10 Ocak). Erişim adresi: https://turkuler.com/sozler/turku_calin_davullari/.